

I. SZKOŁA PROMUJĄCA ZDROWIE – ORGANIZACJA SIECI

Program Szkoła Promująca Zdrowie (SzPZ) realizowany jest w Polsce od 1991 r. Popularyzację idei SzPZ rozpoczęto od trzyletniego projektu pilotażowego (1992-1995) pn.: „Szkoła Promująca Zdrowie”, zainicjowanego przez WHO/EURO, realizowanego pod kierunkiem prof. dr hab. Barbary Woynarowskiej. Projekt ten spowodował oddolne działania (ruch) szkół, zgodne ze strategią opracowaną w 14 tzw. szkołach projektowych oraz tworzenie sieci szkół promujących zdrowie na różnych poziomach. Pierwszą sieć utworzono w 1992 r. w b. woj. ciechanowskim.

Program ten rozwijany był w Polsce w ramach Europejskiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie (ESSzPZ), utworzonej w 1992 r., od 1 stycznia 2008 r. w Europejskiej Sieci Szkół dla Zdrowia w Europie - SHE, w wyniku porozumienia WHO/EURO, Rady Europy i Komisji Europejskiej. Polska została członkiem tej sieci w grupie pierwszych ośmiu krajów.

Organizacje, które stworzyły Europejską Sieć Szkół Promujących Zdrowie - Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), Biuro Regionalne dla Europy, Rada Europy oraz Komisja Europejska w dalszym ciągu są włączone w sieć jako międzynarodowa Rada Doradcza. To gwarantuje kontynuację międzynarodowego wymiaru programu. Holenderski Instytut Promocji Zdrowia i Profilaktyki Chorób jako koordynator Sieci będzie głównym centrum współpracy z WHO w sprawie promocji zdrowia w szkole.

Na czele struktury SHE stoi Rada Powiernicza, która jest ciałem doradczym. W skład tej rady wchodzi przedstawiciele Światowej Organizacji Zdrowia, Rady Europy oraz Komisji Europejskiej. Ciałem wykonawczym jest Komitet Planujący Sieć. Sekretariat Techniczny znalazł siedzibę w Woerden. Koordynatorem Europejskiej Sieci jest Goof Buijs z Holenderskiego Instytutu Promocji Zdrowia w Woerden. Zgromadzenie liderów sieci tworzą: Krajowi Koordynatorzy oraz placówki naukowe w krajach posiadających duży dorobek w sieci. Polskę reprezentuje profesor Barbara Woynarowska z Uniwersytetu Warszawskiego oraz Katarzyna Stępnia z Ośrodka Rozwoju Edukacji.

W ramach upowszechniania programu stworzono strukturę wspierającą rozwój sieci SzPZ – utworzono Zespół ds. Promocji Zdrowia, powołano Krajowego Koordynatora ds. promocji zdrowia w szkole oraz wojewódzkich koordynatorów. Aktualnie we wszystkich województwach istnieją sieci szkół, w niektórych nawet funkcjonują sieci rejonowe, powiatowe lub miejskie, utworzone w celu łatwiejszego koordynowania i skuteczniejszego wspierania pracy szkół. Do wojewódzkich sieci SzPZ należą obecnie, poza szkołami różnych typów, inne placówki oświatowo-wychowawcze, takie jak: przedszkola, bursy, domy wczasów dziecięcych. Obecnie w Polsce jest około 2000 placówek w sieci SzPZ.

W dniu 23 listopada 2009 podpisano Porozumienie o współpracy między Ministrem Edukacji Narodowej, Ministrem Zdrowia i Ministrem Sportu i Turystyki w sprawie promocji zdrowia i profilaktyki dzieci i młodzieży. (dostępne na www.ore.edu.pl w zakładce Wychowanie i profilaktyka, Promocja zdrowia w szkole, Materiały do pobrania).

W treści Porozumienia zapisano m.in.:

- ✓ zapewnienie synergii działań z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki problemów dzieci i młodzieży, które są realizowane przez strony porozumienia w szkołach i placówkach oraz w środowisku lokalnym, w tym podejmowanie działań na rzecz wdrażania programów promujących zdrowie, w tym programu „Szkoly dla Zdrowia Europy”;
- ✓ upowszechnianie idei sieci szkół promujących zdrowie i wynikających z niej działań na poziomie lokalnym;
- ✓ prowadzenie systemu certyfikacji szkół i placówek będących w sieci szkół promujących zdrowie;
- ✓ umożliwienie prezentacji dobrych praktyk i wymiany doświadczeń między szkołami i placówkami oświatowymi w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki problemów dzieci i młodzieży;
- ✓ upowszechnianie wiedzy i doświadczeń z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki problemów dzieci i młodzieży wynikających ze współpracy międzynarodowej;
- ✓ propagowanie podejmowanych działań z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki problemów dzieci i młodzieży w mediach.

II. KONCEPCJA SZKOŁY PROMUJĄCEJ ZDROWIE

Koncepcja szkoły promującej zdrowie wynika bezpośrednio z założeń promocji zdrowia. Ze względu na bardzo szeroki zakres działań, różnorodność potrzeb i priorytetów szkół funkcjonujących w odmiennych kulturach i warunkach trudno ustalić jedną definicję SzPZ.

Obecnie w sieci Szkół dla Zdrowia w Europie (Schools for Health In Europe - SHE) przyjmuje się eko-holistyczny model szkoły promującej zdrowie¹. Zakłada on istnienie powiązanych wzajemnie ze sobą pięciu kluczowych elementów „wewnątrz” szkoły oraz oddziaływanie czynników zewnętrznych, związanych z legislacją, polityką i inicjatywami w resorcie zdrowia i edukacji na poziomie międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym. Wskazuje to, że działania dla tworzenia SzPZ nie mogą ograniczać się do samej szkoły, lecz muszą być powiązane i wspierane przez resorty edukacji i zdrowia na różnych poziomach.

Aktualnie w krajach należących do SHE istnieje zróżnicowane podejście i różnorodne modele SzPZ². Szkoła promująca zdrowie jest raczej procesem dokonującym się w określonym kontekście, a nie efektem wdrażania ogólnie ustalonych zasad. Każdy kraj wypracowuje swój model SzPZ w zależności od uznawanych wartości oraz własnych doświadczeń.

W Polsce koncepcja szkoły promującej zdrowie stale się rozwija i ulega modyfikacjom. Przyjęto, że:

1. szkoła:

- ✓ jest środowiskiem, którego społeczność nie tylko uczy się i pracuje, ale także żyje - nawiązuje kontakty z innymi, przeżywa porażki i sukcesy, odpoczywa, bawi się, itp. Szkoła jest więc miejscem, w którym społeczność ma nie tylko wywiązywać się z obowiązków, ale także powinna dobrze się czuć;
- ✓ jest elementem środowiska lokalnego: oba te oddziałują;
- ✓ jest miejscem, które przygotowuje młodych ludzi nie tylko do następnego etapu edukacji, ale również do życia, w tym dokonywania dobrych wyborów.

2. promująca:

- ✓ tworząca warunki (fizyczne i społeczne), sprzyjające ochronie i pomnażaniu zdrowia;
- ✓ umożliwiająca aktywne uczestnictwo społeczności szkolnej w działaniach na rzecz zdrowia;

3. zdrowie:

- ✓ ma cztery wymiary: fizyczny, psychiczny, społeczny i duchowy w harmonii;
- ✓ decyduje o jakości życia ludzi obok wykształcenia i warunków ekonomicznych.

Na podstawie opracowanych standardów przy Zdrowie oraz opracowano nowy model takiej szkoły.

Definicja szkoły promującej zdrowie

Szkoła promująca zdrowie i społecznością lokalną:

- systematycznie i planowo tworzy zdrowiu i dobremu samopoczuciu społeczno
- wspiera rozwój kompetencji uczniów i pracowników przez całe życie.

III. PLANOWANIE PRACY W SZKOLE PROMUJĄCEJ ZDROWIE

I. CEL

- a. Co wskaże, że osiągnięto cel (wskaźniki)?
 - b. Jak sprawdzimy, czy osiągnięto cel (narzędzia)?
 - c. Kto i kiedy sprawdzi, czy osiągnięto cel (wykonawcy), termin?
1. Kryterium sukcesu
 2. Sposób sprawdzenia, czy osiągnięto cel (sukces)?

II. ZADANIA

- Co wskaże, czy wykonano zadanie (wskaźniki)?
- Jak sprawdzimy, czy wykonano zadanie (narzędzia)?
- Kto i kiedy sprawdzi, czy wykonano zadanie (wykonawcy), termin?
- a. Przebiegu realizacji zadania (monitorowanie)
- b. Czy wykonano zadanie ?
 1. Kryterium sukcesu*
 2. Metody realizacji
 3. Wykonawcy
 4. Środki
 5. Sposób prowadzenia

III. ETAPY TWORZENIA SZKOŁY PROMUJĄCEJ ZDROWIE

Proces tworzenia szkoły promującej zdrowie polega na:

- oddolnym wprowadzaniu zmian poprzez realizację kolejnych projektów (od diagnozy do ewaluacji),
- przebiega inaczej w różnych środowiskach odpowiednio do diagnozy potrzeb i zasobów,
- realizowany jest zgodnie z zasadą małych kroków,
- wszystkie działania i ich ewaluacja planowane są wg schematu planu pracy SzPZ.

1. Przygotowanie

- Inicjacja – narodzenie się pomysłu i chęci tworzenia SzPZ w społeczności szkolnej.
- Propagowanie idei SzPZ w społeczności szkolnej, wśród rodziców i społeczności lokalnej.
- Pozyskiwanie uczestników i sojuszników.
- Powołanie szkolnego koordynatora i zespołu promocji zdrowia.
- Podjęcie wzajemnych zobowiązań przez osoby przystępujące do działania.

2. Diagnoza stanu wyjściowego

- Zebranie danych dotyczących aktualnych problemów ludzi, warunków funkcjonowania szkoły itd.
- Analiza tych danych.
- Ustalenie listy problemów wymagających rozwiązania.

3. Budowanie planu działań i ich ewaluacji

- Wybór problemu/ów (priorytetowego/ych).
- Określenie przyczyn tych problemów i sposobów usunięcia tych przyczyn.
- Ustalenie celów.
- Zbudowanie planu działań dla osiągnięcia celów.

4. Działania

- Realizacja planu, monitorowanie działań (ewaluacja procesu) oraz dokonywanie niezbędnych korekt dla osiągnięcia celu.

5. Ewaluacja wyników działań

- Ewaluacja końcowa – sprawdzenie czy osiągnięto cel.

IV. STANDARDY SZKOŁY PROMUJĄCEJ ZDROWIE

Przyjęty model SzPZ stanowił punkt wyjścia do opracowania czterech standardów.

Standardy szkoły promującej zdrowie

Szkoła promująca zdrowie dąży do osiągania celów i realizuje zadania określone w podstawach programowych kształcenia ogólnego i innych obowiązujących aktach prawnych i ponadto:

1. *Koncepcja pracy szkoły, jej struktura i organizacja sprzyjają uczestnictwu społeczności szkolnej w realizacji działań w zakresie promocji zdrowia oraz skuteczności i długofalowości tych działań.*
2. *Klimat społeczny szkoły sprzyja zdrowiu i dobremu samopoczuciu uczniów, nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz rodziców uczniów.*
3. *Szkoła realizuje edukację zdrowotną i program profilaktyki dla uczniów, nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz dąży do poprawy skuteczności działań w tym zakresie.*
4. *Warunki oraz organizacja nauki i pracy sprzyjają zdrowiu i dobremu samopoczuciu uczniów, nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz współpracy z rodzicami.*

Są to standardy jakości pracy szkoły w zakresie promocji zdrowia. Standardy te spełniają dwie funkcje:

- Wyznaczają główne kierunki pracy (cechy) SzPZ. Opisują one jej model oraz specyfikę wyróżniającą te szkoły od innych, które nie podjęły się tworzenia SzPZ.
- Stanowią punkt wyjścia do programowania ewaluacji SzPZ, czyli sprawdzania, w jakim stopniu szkoła zbliża się do poziomu, który można by uznać za „idealny”.

V. KRYTERIA PRZYNALEŻNOŚCI SZKOŁY DO WOJEWÓDZKIEJ SIECI SZKÓŁ PROMUJĄCYCH ZDROWIE

1. WARUNKI WSTĘPNE

Szkołę lub placówkę, która chce zostać przyjęta do Wojewódzkiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie (SzPZ) powinna cechować:

- aktywność na rzecz promocji zdrowia w szkole i środowisku (działania w tym zakresie są zapisane w misji i wizji szkoły oraz widoczne są w dokumentacji szkoły lub szkolnego koordynatora ds. promocji zdrowia)
- otwartość na zmiany,
- przekonanie dyrektora oraz większości rady pedagogicznej o słuszności koncepcji szkoły promującej zdrowie (SzPZ) i gotowości do wdrażania jej w praktyce,
- aktywność i twórcze zaangażowanie w realizację edukacji zdrowotnej.

Szkoła nawiązuje kontakt z koordynatorem sieci szkół promujących zdrowie, informuje o chęci przystąpienia do sieci i składa pisemną deklarację, Kartę zgłoszenia szkoły do sieci wraz z kopią uchwały rady pedagogicznej. Na tej podstawie koordynator może uznać placówkę za przygotowującą się do wstąpienia do sieci.

2. OKRES PRZYGOTOWAWCZY

Okres przygotowawczy trwa od 1 roku do 3 lat; w tym czasie niezbędne jest:

- kontakt z rejonowym/wojewódzkim koordynatorem;
- złożenie karty zgłoszenia szkoły do sieci SzPZ (załącznik 1) i pisemnej deklaracji szkoły (załącznik 2)
- złożenie kopii uchwały rady pedagogicznej dotyczącej chęci przystąpienia do sieci Szkół Promujących Zdrowie;
- szkolenie rady pedagogicznej w zakresie zasad tworzenia SzPZ;
- powołanie koordynatora i szkolnego zespołu ds. promocji zdrowia;
- co najmniej dwukrotne badanie samopoczucia członków społeczności szkolnej (badanie stopnia zadowolenia ze szkoły);
- podjęcie systemowych działań w zakresie promocji zdrowia – diagnoza potrzeb i zasobów; wybranie problemu priorytetowego i opracowanie planu działań;
- zawarcie porozumienia pomiędzy szkołą a wojewódzkim koordynatorem (60% społeczności szkolnej wyraża gotowość wstąpienia do sieci);
- opracowanie w systemie rocznym sprawozdań (załącznik 3) z podjętych działań. Sprawozdania te należy przysyłać w wersji papierowej podpisane przez dyrektora szkoły z pieczęcią szkoły do koordynatora wojewódzkiego w terminie do 31 sierpnia.

Po upływie okresu przygotowawczego i spełnieniu ww. warunków wojewódzki koordynator sieci SzPZ przyjmuje szkołę do sieci wojewódzkiej, podpisując porozumienie z dyrektorem szkoły.

3. KRYTERIA PRYZNAWANIA SZKOLE WOJEWÓDZKIEGO CERTYFIKATU „SZKOŁA PROMUJĄCA ZDROWIE”

Po upływie co najmniej 2 lat przynależności do Wojewódzkiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie szkoła może ubiegać się o wojewódzki certyfikat pod warunkiem:

- ✓ zrealizowania projektu opracowanego na podstawie przeprowadzonej diagnozy;
- ✓ przeprowadzenia autoewaluacji działań w zakresie dwóch standardów SzPZ (w tym standardu II) i przedstawienia raportu, który powinien zawierać:
 - wyniki diagnozy, opis problemu priorytetowego, sprawozdanie z realizacji projektu mającego na celu rozwiązanie problemu priorytetowego, ewaluację projektu;
 - opis stopnia akceptacji środowiska dla idei SzPZ, w tym stopień świadomości i zaangażowania rady pedagogicznej;
 - opis realizacji edukacji zdrowotnej;
 - informacje o współpracy z rodzicami i środowiskiem lokalnym;
 - informacje o zakresie szkolenia rady pedagogicznej, uczniów, rodziców, nauczycieli, pracowników administracji i obsługi;
 - opis pracy szkolnego koordynatora i zespołu ds. promocji zdrowia;
 - informacje na temat wyników monitorowania samopoczucia całej społeczności szkolnej (stopnia zadowolenia ze szkoły);
 - opis dostępnego dla szkoły sposobu współpracy z pielęgniarką szkolną. złożenia właściwej dokumentacji;
 - wniosku o nadanie Wojewódzkiego Certyfikatu Szkoła Promująca Zdrowie (załącznik 4)

- raportu z autoewaluacji (załącznik 5)
- rocznego sprawozdania z podjętych działań w ramach programu SzPZ (wzór sprawozdania – załącznik 3)

Raport z przeprowadzonej autoewaluacji, wniosek o nadanie Wojewódzkiego Certyfikatu Szkoła Promująca Zdrowie oraz roczne sprawozdanie z działalności szkoły w zakresie promocji zdrowia za dany rok szkolny należy przesłać do 31 sierpnia na adres: Kuratorium Oświaty Olsztynie. Certyfikat nadaje szkole Kurator Oświaty na podstawie rekomendacji Wojewódzkiego Koordynatora ds. Szkół Promujących Zdrowie. Certyfikat przyznawany jest na okres 3 lat. Warunkiem ponownego uzyskania certyfikatu wojewódzkiego jest m.in.: dokonanie autoewaluacji pracy placówki w zakresie realizacji dwóch standardów szkoły promującej zdrowie (w tym standardu II).

4. PRZYJĘCIE DO SIECI KRAJOWEJ I NADANIE KRAJOWEGO CERTYFIKATU

Warunki ubiegania się o nadanie Krajowego Certyfikatu Szkoła Promująca Zdrowie

O przyznanie krajowego certyfikatu może ubiegać się szkoła, która spełniła następujące warunki:

- ✓ w koncepcji pracy szkoły ma wpisane działania z zakresu promocji zdrowia;
- ✓ jest członkiem wojewódzkiej sieci SzPZ i posiada wojewódzki certyfikat co najmniej od 3 lat;
- ✓ prowadzi podstronę internetową pn. Szkoła promująca zdrowie i na bieżąco aktualizuje informacje dotyczące działań prowadzonych w zakresie tworzenia SzPZ. Zamieszcza opis najważniejszych działań szkoły wraz z określeniem standardu, który jest realizowany poprzez to działanie. Dokonuje aktualizacji strony przynajmniej raz na semestr.

Zasady ubiegania się o nadanie Krajowego Certyfikatu Szkoła Promująca Zdrowie

Szkoła, która ubiega się o nadanie krajowego certyfikatu powinna:

- ✓ dokonać autoewaluacji swoich działań w zakresie **czterech standardów SzPZ**, dokonać oceny efektów działań w zakresie dobrego samopoczucia w szkole oraz podejmowanych działań dla umacniania zdrowia z wykorzystaniem metod i narzędzi dostępnych na stronie internetowej ORE - <http://www.ore.edu.pl/programy-i-projekty19445/szkoa-promujaca-zdrowie/narzdzia-do-autoewaluacji>
- ✓ dokonać publicznej prezentacji wyników autoewaluacji, przedstawić sukcesy oraz wskazać problemy wymagające rozwiązania. (Formę i zakres tej prezentacji ustala szkoła. Powinny w niej uczestniczyć osoby spoza danej szkoły: koordynator wojewódzki lub inny przedstawiciel wojewódzkiego zespołu wspierającego, rodzice, przedstawiciele społeczności lokalnej, władze oświatowe, przedstawiciele innych placówek);
- ✓ złożyć dokumentację, wskazaną we wniosku, do wojewódzkiego koordynatora w odpowiednim terminie podanym w harmonogramie;
- ✓ otrzymać rekomendację wojewódzkiego koordynatora

Zasady nadawania Krajowego Certyfikatu Szkoła Promująca Zdrowie

1. Krajowy certyfikat nadaje szkole Minister Edukacji Narodowej na podstawie rekomendacji udzielonej przez Centralną Kapitułę Krajowego Certyfikatu Szkoła Promująca Zdrowie (zwanej dalej kapitułą) działającą przy Ośrodku Rozwoju Edukacji (ORE) w Warszawie.

2. Szczegółowe zasady funkcjonowania kapituły określa jej regulamin organizacyjny.
3. Certyfikat nadawany jest na okres 5 lat. Po tym okresie szkoła może ubiegać się o ponowne jego nadanie zgodnie z obowiązującą procedurą. Informacje o szkołach, które uzyskały krajowy certyfikat zamieszczane są na stronie ORE.

Dodatkowe informacje można uzyskać na stronie www.ore.edu

* Szczegółowy opis poszczególnych etapów oraz zasad planowania zawiera publikacja: B. Woynarowska, M. Sokołowska (red.) (2000), Szkoła promująca zdrowie; doświadczenia dziesięciu lat, KOWEZ